

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,- per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Losse nummers f 0,25.

UIT HUMANISTISCH OOGPUNT

Het is me meer dan eens overkomen, dat iemand mij na een spreekbeurt over het moderne humanisme op de man af vroeg: „Maar wat *doen* jullie nu eigenlijk?” Hij bedoelde rondt: Al die woorden zijn maar vrijblijvend, daar heb ik niks aan, ik wil daden zien. — Zo'n mening heerst bij velen, evenzeer binnen als buiten het Verbond. Trouw moet blijken, zegt men. Welnu: humanisme moet ook blijken. Het klinkt altijd ietwat als een verwijt.

De wereld is vol van verwijten. Meer dan de helft er van berust op een misverstand. Het verwijt dat men de georganiseerde humanisten maakt inzake hun tekort aan daden, berust niet op één misverstand, maar op twee, waarschijnlijk op drie. We zullen ze stuk voor stuk bespreken.

Het bezwaar dat honderden mensen tegen woorden hebben, is een zonderling en inconsequent bezwaar. Ze zouden immers zelfs niet in staat zijn hun bezwaren kenbaar te maken, als ze niet de beschikking hadden over woorden. Heel hun denken, heel hun geestelijke ontwikkeling, heel hun contact met hun medemensen speelt zich met en in woorden af. Zonder het woord, zonder de taal, is er niet alleen geen literatuur, geen poëzie, geen roman, geen toneel; zonder het woord is er eigenlijk geen méns. Hoe men het onderscheid tussen mensen en dieren ook wil formuleren, men zal het alleen in woorden kunnen doen, men zal het bovendien het beste dóór het woord kunnen doen, dus met het woord, met de taal, als kenmerk. Te zeggen, dat de mens het zoogdier is dat over het woord beschikt, is zeker niet de slechtste definitie van de mens. Alleen al om deze reden zou iedereen verplicht zijn, nooit zonder eerbied, zelfs nooit zonder een gevoel van mysterie, over het woord te spreken.

Maar de zaak is nog veel merkwaardiger. Want zoals er geen gedicht zou zijn als er geen woorden waren, zo zijn er nog andere dingen van wezenlijk belang voor de mens, die toch uitsluitend krachtens het woord en in woorden bestaan. Is er enige wetenschap, enige wijsbegeerte, enige godsdienst denkbaar zonder woorden? Wat is waarheid anders, dan een door middel van woorden uit-

gedrukte, en bij de lezer of luisteraar aldus opgeroepen voorstelling, die overeenstemt met de zaak zoals wij die hebben waargenomen of ervaren?

Juist voorzover het humanisme zich veroorlooft een dogmaloze levensbeschouwing te zijn, is de menselijke waarheid die het nastreeft, alleen in menselijke woorden vatbaar: onze waarheid bestaat enkel als woord. De genuanceerde humanistische visie op het heelal, op het leven, op de dood, op de mens, op de menselijke vermogens, is een zaak van denkbeelden, en zodra deze worden uitgedrukt, een zaak van taal. Het hele werk, sinds eeuwen, van allen die zich met levensbeschouwelijke vraagstukken hebben bezig gehouden, van de profeten zo goed als de filosofen, is één voortdurende dialoog. Wat Jesaja en Plato zwijgend hebben gedacht, weten wij niet; wat zij denkende hebben gezegd, weten wij wel. Wie die neergeschreven gedachten leest, of wie naar iemands uitgesproken gedachten luistert, is verplicht tot mede-denken over vragen die tot de allerbelangrijkste van het leven behoren, ook als men tenslotte hun onoplosbaarheid erkent. Te berusten in het onkenbare is een humanistische houding, zeker. Maar men mag niet iets onkenbaar noemen, voor men het van alle zijden heeft verkend.

Als mensen ons dus verwijten dat we zo veel spreken, is er allereerst dit misverstand, dat het doel van het spreken, namelijk verheldering van denkbeelden, derhalve benadering van de waarheid, er eigenlijk maar weinig toe zou doen. Het tegendeel is het geval. Het is voor de mens en voor de mensheid van het allergrootste belang, waarheid van leugen, waarheid van waan, waarheid van illusie te leren onderscheiden. Zonder waarheid is geen vrijheid denkbaar, ze zijn elkanders voorwaarde. Wie de waarheid en dus de woorden die de waarheid dienen, onderschat omdat hij zo naar daden verlangt, is een eenzijdig man die de helft van zijn mens-zijn, en wellicht de beste helft, klakkeloos te grabbel gooit. Natuurlijk wordt er misbruik gemaakt van het woord. Maar men kan het niet afschaffen.

Mag men dan echt niet de eis stellen, dat het

humanisme blijkt? Het humanisme is toch niet enkel een bepaalde benaderingswijze van wat naar menselijk besef „waar” mag heten en wat dus niet anders kan zijn dan woorden waarin denkbeelden, denkresultaten, zijn uitgedrukt; het humanisme heeft toch ook een belangrijke morele kant. De humanist erkent immers een duidelijk onderscheid tussen goed en kwaad, en het is wel zeker dat hij ook de plicht erkent om zoveel mogelijk het goede te doen en het kwade na te laten en te verhinderen. Ik wil er nu niet op ingaan, wat precies goed, wat precies kwaad is, of dit betrekkelijke of volstreekte waarden zijn, of ze beïnvloed worden door maatschappelijke en culturele verhoudingen, en hoe men het ontstaan van deze menselijke onderscheidingen zou kunnen verklaren. Die vragen zijn niet onbelangrijk, allerm minst; maar ik kan ze vandaag voor mijn betoog terzijde laten.

Als men de zedelijke normen niet ziet als geboden Gods, door Mozes en Christus aan de eigenlijke onwillige, immers zondige mens ter opvolging voorgehouden; en ook niet als de stem Gods in het menselijke hart; maar als men de zedelijkheid ziet als een verschijnsel dat in al z'n problematiek typisch tot het wezen van het mens-zijn behoort, is dat wél een modern-humanistische kijk op de morele waarden, het is een stukje van onze „waarheid” inzake de moraal. Maar het is onjuist daaruit af te leiden, dat een modern humanist zedelijker zou moeten handelen dan enige andere mens. Zeg ik nu dat de humanist niet beter is dan de calvinist of de katholiek of de jood of de mohammedaan, en dat hij zelfs niet beter kan of wil zijn, dan vrees ik sommigen diep teleur te stellen. Maar dat is dan het tweede misverstand. Het tegendeel te beweren zou immers een ontoelaatbare pretentie zijn. Want juist als de zedelijke eisen 'n algemeen-menselijke zaak zijn, gelden ze voor állen gelijkelijk. Ik weet wel, dat men van ouds in kerkelijke kring heeft betoogd, dat ongodsdienstigheid noodwendig tot onzedelijkheid zou leiden; dat degene die niet langer in God geloofde, álles geoorloofd zou vinden, enzovoort. Kort en duidelijker gezegd, betekende dit eenvoudig, dat men in gelovige kring zichzelf voor een betere mensensoort hield dan de andersdenkenden waren. Wij hebben van humanistische zijde die kerkelijke pretentie altijd als ijdelheid en gezichtsbedrog afgewezen. Zowel ons inzicht in de algemeenheid van het zedelijke principe, als ook de feitenkennis van de maatschappelijke en menselijke werkelijkheid, bewijst onmiddellijk dat aan zo'n pretentie iedere grond ontbreekt. Maar als enig medelid of enige belangstellende nu van de humanist eist dat hij bétér zal zijn dan de gemiddelde mens, zou het toestemmen in die eis dan niet betekenen, dat diezelfde ontoelaatbare pretentie van zedelijke superioriteit nu zou gelden aan ónze kant? Daar passen wij voor. Ook humanisten zijn maar mensen, en niets menselijks is ons vreemd. Juist omdat wij het menselijk tekort als een realiteit erkennen, hangen wij niet de volmaakte uit; en indien wij uiteraard ons best doen om te gehoorzamen aan de morele eisen, erkennen wij tegelijk dat z'n best te doen in dit opzicht geen kenmerk is van al de humanisten gelijkelijk, noch van de humanisten alleen.

landschap

de avond drijft
koel en blauw geronnen schaduw
tegen uw bars weerbarstig landschap
waarin stil sneeuwend maanlicht
met tedere verwantschap
haar witte hartstocht schrijft

vroege sterren vegen
bedwelmend hun gigantisch erts
ademend als jonge regen
over de toegevroren spiegels
van uw grijs aangerand gezicht

versplinter niet dit toegewijd gericht

want dwalend in de blauwe tuinen
van het onsterfelijk verraad
vervluchtigt uw omstreden landschap
tot schier vóórparadijselijke staat

francisco luurtsema

teit nu zou gelden aan ónze kant? Daar passen wij voor. Ook humanisten zijn maar mensen, en niets menselijks is ons vreemd. Juist omdat wij het menselijk tekort als een realiteit erkennen, hangen wij niet de volmaakte uit; en indien wij uiteraard ons best doen om te gehoorzamen aan de morele eisen, erkennen wij tegelijk dat z'n best te doen in dit opzicht geen kenmerk is van al de humanisten gelijkelijk, noch van de humanisten alleen.

Een toch, de vraag: „Wat doen jullie nu eigenlijk?” is ook na deze twee terzij geschoven misverstanden nog niet verdwenen. Wij willen het woord niet achterstellen bij de daad, omdat er geen andere weg is tot de waarheid. Wij willen ons niet laten dringen in een hoek van de quasi-volmaakten, omdat onze zedelijkheid eenvoudig de algemeen-menselijke zedelijkheid is, niet meer en niet minder. Maar wij zijn best bereid, de vraag naar daden openhartig te beantwoorden, zodra het verwijt eraan ontbreekt. Het is namelijk een levensgroot misverstand, het derde misverstand dus, dat het georganiseerde humanisme zo weinig zou doen. Het tegendeel is het geval: wat de nederlandse humanisten in de afgelopen zeventien jaar metterdaad hebben gepresteerd, is enorm. Ik laat dus nu de vele duizenden, belangeloze spreekbeurten van vele tientallen inleiders, buiten beschouwing, en beperk mij strikt tot datgene wat „praktisch” mag heten.

Ik laat zelfs de gehele activiteit van de vereniging Humanitas buiten beschouwing, heel die arbeid van maatschappelijk werk, gezinszorg, huisvesting van bejaarden, en wat er verder maar gedaan wordt door vele tiental-

hartelijk dank

aan al degenen, die hun abonnementsgeld van f 4,— voor het Woord van de Week over 1963 reeds per giro hebben voldaan. En dit zijn er zeer veel.

Ook onze dank aan hen, die dit zeer binnenkort eveneens nog zullen doen en wel op postrekening 58, t.n.v. de Humanistische Luisterkring te Utrecht.

Als omschrijving: „W. v. d. W. 1963”. Op 20 februari zenden wij de kwitanties uit, d.w.z. 40 cent extra kosten voor u en heel veel werk voor ons.

De ADMINISTRATIE.

len bezoldigde gediplomeerden en honderden onbezoldigde bestuursleden. Ik beperk me nu eenvoudig tot de taken, door het „praktisch humanisme” ter hand genomen.

Al oud is het werk in de arbeiderskampen, destijds nog Duw-kampen geheten: werk dus onder te-werk-gestelden, vaak ver van huis, vaak vervuld van zorgen, vaak onthand tegenover de situatie. Van korter tijd, maar toch ook al jaren oud, is het werk in de gevangenissen en gestichten. Men ziet: we hebben geen pretentie, ook daar vindt men buitenkerkelijken die zich met het humanisme verwant voelen, en de hulp en steun van gelijkgezinden nodig hebben en inroepen. De mogelijkheid, ook bij dienstplichtigen als humanist werkzaam te zijn, op voet van gelijkheid met de vertegenwoordigers van de andere geestelijke stromingen, is zolang wij als Verbond bestaan, een strijdpunt geweest. Men mag aannemen dat de geestelijke raadsman ook bij leger en vloot binnenkort een feit zal zijn, eenvoudig omdat wij hebben kunnen bewijzen dat men behoefte heeft aan diens arbeid. Voorzover u niet in een kamp werkt, niet in een gevangenis zit, niet onder dienst bent, hebt u uiteraard al dit praktische werk niet aan den lijve ondervonden. Maar het is een misverstand te menen, dat het niet gebeurt. En er is zoveel méér.

Want op allerlei gebied, waar humanisten of geestverwanten hulp of steun of raad van andere humanisten nodig hebben, behoort een humanistische activiteit ontplooid te worden en wordt deze ook ontplooid. Dat betekent allerm minst het bouwen van een nieuwe zuil. Als een humanist op een bepaald ogenblik geen kolen heeft, is het allerm minst noodzakelijk dat een humanistische kolenboer hem nu humanistische kolen cadeau geeft. Er zijn honderden dingen in ieders bestaan, waar de ene mens de andere van dienst kan zijn buiten iedere levensbeschouwing om. Wij hebben niet de minste neiging om dit medemenselijk samenspel, dat dwars door alle scheidsmuren heen plaats vindt, te verminderen; integendeel. Hoe meer de mensen van elkander bemerken dat ze óndanks verschillen op het gebied van de godsdienst toch zo ontzaglijk veel gemeen hebben, hoe liever het ons zal zijn. Maar het is een eenvoudig ervaringsfeit, dat er óók dingen zijn, uiterst

belangrijke dingen op uiterst belangrijke momenten van het leven, waarbij men behoefte heeft aan openhartig en diepgaand contact met gelijkgezinden, behoefte om z'n hart uit te storten bij iemand die het begrijpt omdat hij zo dicht bij ons staat, behoefte om zich gesteund te voelen door wie men onvoorwaardelijk als z'n gelijke erkent. Levens- en gezinsmoeilijkheden, huwelijksproblemen, opvoedingszorgen, vragen het oor, het geduld, het advies van mensen die én deskundig én gelijkgericht zijn: ze zijn bij het Verbond of bij direkt hiervan afhankelijke stichtingen sinds jaren werkzaam, en honderden levens zijn in moeilijke dagen erdoor gesterkt, mogelijk gered.

U hebt dus best het recht te vragen: Wat dóen de humanisten nu eigenlijk? U kunt daarop een antwoord krijgen, dat u beschaamd zal doen staan. Vooral wanneer wij de vraag pardoos omkeren: Wat doet u eigenlijk voor het humanisme? Hebt u in de afgelopen zeventien jaar uw verantwoordelijkheid doen blijken, hebt u iets van uw tijd, uw kracht, al was het maar: van uw geld afgestaan voor dit even veelzijdige als belangrijke werk op élk gebied? Met geld kan men veel doen, men kan met het geven van geld zelfs z'n berouwde tekortkomingen enigszins goed maken. Ik wil u de kans daartoe bepaald niet onthouden. Er is een Steunfonds Praktisch Humanisme, het is gevestigd in Amersfoort, het heeft als giro-nummer 6168. Wij hebben gedaan wat wij konden. Als u geeft, doen wij meer. Als u véél geeft, doen wij véél meer.

G. STUIVELING.

„BRIEVENBUS” voor hen, die willen corresponderen over de volgende onderwerpen: actuele, levensbeschouwelijke, wijsgerige, politieke, pedagogische, letterkundige, natuurwetenschappelijke, kunstzinnige e.d. is hier toe de mogelijkheid geopend door de „Brievenbus”. De heer D. G. de Jong, Bosstraat 16 te Baarn, telefoon no. 02954—4780 heeft zich met de organisatie belast. De heer De Jong verstrekt gaarne inlichtingen.

natuurlijk bewaart u de radiolezingen

Om U het bewaren mogelijk te maken en het herlezen van de radiolezingen tot een genoegen te maken, is er een handig verzamelbandje te verkrijgen.

Aan dit linnen bandje, dat voorzien is van een gouden opdruk, zult U veel plezier beleven.

De prijs, die laag gesteld is, bedraagt f 1,95. Gireer het bedrag op postrekening 58 t.n.v. Humanistische Luisterkring het Woord van de Week te Utrecht.

Humanistische Correspondentiekkring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistische Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, Gaarne 24 ct aan postzegels insluiten. (adv.)

ZIELKUNDE

Er zijn mensen op de wereld, van wie wij huiverend zeggen: „Ajasses, wat een engerd.” Persoonlijk kennen wij ze niet, maar wij hebben er over gelezen in de kranten. Neen, dieven, inbrekers, flessetrekkers, voortvluchtige boekhouders en kassiers, plegers van de wisseltruc en eenvoudige beleedigers hebben wij hier thans niet op het oog. Er is tenslotte maar weinig voor nodig of ook wij trekken een fles of voegen iemand eenvoudig een beledigend woord toe. En de kleine of grotere oneerlijkheden die wij in ons leven hebben bedreven, zouden al een fikse brochure kunnen vullen.

Wij komen daar dan ook rond voor uit en wie nog nooit van het smalle pad is afgedwaald of tenminste met verlangen naar het brede heeft gekeken, moet dan maar een ingezonden stuk schrijven, de leugenaar.

Maar er zijn enkele dingen, waarvan wij ons zonder moeite hebben weerhouden. Wij zullen daarover niet verder uitwiden, maar om uw gedachten op het spoor te zetten delen wij u mee, dat wij nog nooit een sigaret op een levend wezen hebben uitgedrukt, noch ook aanvechting hebben gevoeld zulks te gaan doen.

Mensen die dat wel willen noemen wij engers. Beter zou het wellicht zijn te zeggen: „noemden wij engers”, want vroeger lagen de zaken op dit stuk veel gemakkelijker dan tegenwoordig. Vroeger waren er goede en slechte mensen en daartussenin bevonden wij ons, een beetje goed en een tikje slecht.

Tegenwoordig weten wij beter. Wat vroeger slechte mensen heetten, zijn eigenlijk mensen die tekort gekomen zijn. Zij zijn verwend of verwaarloosd, wat gewoonlijk op hetzelfde neerkomt. Zij hebben niet genoeg liefde gekend en zijn daarvoor reeds op jeugdige leeftijd begonnen compensatie te zoeken in suikerpot en koektrommel. Met andere woorden: zij zijn gaan jatten. Hun systeem van normen is daardoor nog minder tot ontplooiing gekomen dan bij een gemiddeld mens verwacht mag worden en tenslotte lopen zij tegen de lamp als zij een brandkast in een vrachtauto laden, anders dan in dienstbetrekking.

Andere mensen die niet genoeg aandacht hebben gehad in hun jonge jaren, gebruiken de rest van hun leven om de aandacht zoveel mogelijk op zich te vestigen. Zij doen opzienbarende dingen en waar een maatschappelijk aangepast mens een pijpje blanke baai opsteekt, steken zij een opiumpijpje op of een sigaretje van Indische hennep. Dan zeggen de mensen: „Oei, moet je die zien!” en dan zijn de anders-maatschappelijken tevreden.

En waar wij onze vrouw verrassen met een beeldig sjaltje, verrassen zij de vrouw van een ander met een bontmantel of een ring

met briljanten, waarvoor zij soms jarenlang de boeken moeten vervalsen.

En dat zit hem dan allemaal in een verdrietige jeugd. Ja, soms wordt al vóór de geboorte bepaald, dat het kind over enkele tientallen jaren zijn leven voortzet te Veenhuizen of dat het ter beschikking van de regering zal worden gesteld.

Een verantwoordelijk mens die dit allemaal weet, zal zich wel tweemaal bedenken, voordat hij zich een gezin sticht. Een dag heeft vierentwintig uur en een jaar driehonderdvijfenzestig dagen en zo hebben wij gedurende vele jaren 365 maal 24 uur de gelegenheid onze kinderen een duwtje in de richting van de onderwereld te geven.

Zo krijgt de wijze gelijk die gezegd heeft, dat vermeerdering van kennis vermeerdering van smart betekent, althans van zorg. Maar daar staat dan tegenover, dat wij onszelf voor onze kleine en grote feilen geëxcuseerd weten. Zo heb ik het gebrek, dat ik graag een sigaret, sigaar of pijp besabbel. Een ellendige gewoonte, ik geef dat graag toe. En vies ook. Maar kan ik het soms helpen, dat ik in de orale periode niet aan mijn trekken ben gekomen? Dan hadden ze maar beter moeten opletten.

Een andere fout is, dat ik wel eens wat gemakzuchtig ben. Da's ook mis, want wij hebben allen een taak in deze wereld. Wij hebben een zending te vervullen en dat gaat niet, als je maar lekker in een luie stoel zit te suffen, te kletsen of lichte boekjes te lezen. Maar is dat een fout? Ach, waarschijnlijk ben ik op een kritiek ogenblik door een of andere opvoeder ontmoedigd. En het is vrijwel zeker, dat er hier of daar iets aan de afscheiding der inwendige klieren mankeert of dat er een stuk of wat vitaminen ontbreken.

Het is mij opgevallen dat mensen die hun levensbeschrijving te boek stellen, dit alles intuïtief weten. Zij laten niet na er herhaaldelijk en met veel nadruk op te wijzen, dat zij, ondanks de hoogst ongunstige omstandigheden waaronder zij zijn opgegroeid, door een overmaat van wilskracht toch ferme kerels zijn geworden. Als zij uitzonderlijk eerlijk zijn, lassen zij in hun omvangrijke biografie wel eens een klein zwart regeltje in. Het is mij echter ook opgevallen, dat zij nooit naar een verontschuldiging zoeken voor de ongelooflijke ijdelheid die hen tot het schrijven van hun levensverhaal heeft gedreven.

Wellicht is er nu een scherpzinnige lezer, die verbaasd en verontwaardigd uitroept: „Maar mijn waarde heer, gij doet niet anders!” Akkoord, goede vriend. Maar ik heb een goede verontschuldiging: een kleine bijverdienste. Haha!

H.H.

lezingen voor de radio

- zo. 24 feb. VARA 9.45 uur: H. Bongers: „Niet met gesloten beurzen”.
- zo. 3 mrt. VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: „Onze kinderen en wij”.
- zo. 10 mrt. VARA 9.45 uur: D. H. Prins: „Onze nalatenschap”.
- zo. 17 mrt. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.